ТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ ВИХОВАТЕЛЯ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ: КОНЦЕПТУАЛЬНО-СТРУКТУРНИЙ ПІДХІД

Надія Фроленкова, кандидат педагогічних наук, доцент
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія (Україна)

A CONCEPTUAL AND STRUCTURAL APPROACH TO THE CREATIVE ACTIVITY OF PRESCHOOL EDUCATORS

Nadiia Frolenkova, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor
Khmelnytskyi Humanitarian-Pedagogical Academy (Ukraine)

Анотація. *У статті здійснено теоретичний аналіз сутності та структури творчої діяльності вихователя закладу дошкільної освіти. Визначено основні компоненти й підсистеми творчої педагогічної діяльності. Доведено, що творча діяльність вихователя є визначальним чинником розвитку творчого потенціалу дітей та сприяє підвищенню ефективності освітнього процесу.*

Ключові слова: *творча діяльність, творчий процес, творчий потенціал, структура творчості, вихователь закладу дошкільної освіти, діти дошкільного віку.*

Abstract. *The article provides a theoretical analysis of the essence and structure of the creative activity of a preschool education teacher. It reveals the identifies the main components and subsystems of creative pedagogical activity. It is proven that the creative activity of a teacher is a key factor in developing children's creative potential and enhancing the effectiveness of the educational process.*

Key words: *creative activity, creative process, creative potential, structure of creativity, preschool educators, preschool children.*

У сучасних умовах модернізації системи освіти України та впровадження інноваційних підходів до організації освітнього процесу особливої актуальності набуває проблема розвитку творчої діяльності педагога, зокрема вихователя закладу дошкільної освіти. На етапі дошкільного дитинства закладаються основи креативного мислення, пізнавальної активності та здатності до самовираження дитини, що зумовлює вимоги до професійної компетентності вихователя. Тому творча діяльність педагога постає як ключовий чинник забезпечення якісної освіти, орієнтованої на розвиток особистості дитини та її творчого потенціалу.

Актуальність дослідження посилюється необхідністю теоретичного осмислення сутності, структури та особливостей творчої діяльності вихователя в межах концептуально-структурного підходу, який дозволяє розглядати педагогічну творчість як цілісну систему, що інтегрує особистісні якості, професійні вміння та етапи творчого процесу.

Відтак, мета статті – аналіз теоретичних засад творчої діяльності вихователя закладу дошкільної освіти та обґрунтування її структури як багаторівневого феномена, що забезпечує ефективність освітнього процесу і сприяє розвитку творчого потенціалу дітей.

У сучасній психолого-педагогічній науці творча діяльність розглядається як багатовимірне явище, що має різні інтерпретації залежно від наукового підходу. Так, за визначенням С. Сисоєвої, вона виступає засобом реалізації творчого потенціалу особистості. Науковиця зазначає, що творча діяльність трактується як універсальний спосіб існування соціальної сутності людини й водночас акцентує на її трансформаційній природі, пов'язуючи творчість із перетворенням як зовнішньої реальності, так і внутрішнього світу особистості через процеси взаємодії, діалогу та осмислення [7, с. 94].

Згідно концептуальних положень вітчизняних психологів, творча діяльність постає як особлива форма уявної (комбінаторної) активності, результатом якої є створення нових образів і дій, що не зводяться до відтворення попереднього досвіду. Саме завдяки творчості особистість здатна конструювати та змінювати власну дійсність. Відповідно поняття «творчості» розглядають як вихід за межі заданого, рух у «креативному полі», підкреслюючи

її цілісний і комплексний характер. У педагогічному вимірі творчість проявляється, зокрема, у вдосконаленні змісту освіти, розробці нових методів навчання та організації навчальної діяльності дітей [7, с. 95].

Поняття «структура» визначається як внутрішня організація об'єкта, що відображає взаємозв'язки його складових. Структура творчої діяльності є складною, багаторівневою та включає різні етапи, стадії та фази, що відображають динаміку творчого процесу. Попри відсутність єдиного підходу до її визначення, у науковому дискурсі простежується еволюція поглядів на поетапність творчості.

Так, виокремлюють три стадії творчого процесу: працю, несвідому діяльність і натхнення та три етапи, що охоплюють виникнення ідеї, її відтворення у фантазії із подальшою перевіркою і розвитком, деталізуючи творчий процес за сімома стадіями – від періоду інтелектуальної готовності до технічної реалізації задуму.

Узагальнюючи різні підходи, Н. Ільїна описує чотирифазну модель творчого процесу, яка набула широкого визнання: перша фаза передбачає логічний аналіз із актуалізацією знань; друга – інтуїтивний пошук розв'язання, що відбувається на несвідомому рівні; третя – вербалізацію знайденого рішення; четверта – його формалізацію та перевірку [5, с. 59]. Таким чином, у творчому процесі поєднуються свідомі та несвідомі механізми пізнання.

В. Моляко розглядає структуру творчої діяльності, як поетапний процес, що включає: накопичення знань і постановку проблеми, активний пошук інформації, інкубаційний період, інсайт та завершальний етап перевірки й реалізації ідеї [5, с. 60]. Ураховуючи варіативність підходів, схема творчого процесу, за Н. Ільїною є такою: усвідомлення творчої проблеми; пошук шляхів, принципу вирішення проблеми; наукове відкриття, «народження» наукової ідеї; практична перевірка гіпотези та реалізація результату творчого акту [5, с. 61].

У педагогічному аспекті творча діяльність вихователя – це особливий вид професійної діяльності, що має ознаки творчого процесу. На відміну від особистісного підходу, у дослідженнях педагогічної творчості домінує діяльнісний підхід, відповідно якого, творча професійна діяльність педагога виступає визначальним чинником розвитку творчого потенціалу дитини.

Водночас у процесі такої діяльності відбувається й саморозвиток педагога, розкриття його творчих можливостей, що зумовлює необхідність формування здатності до рефлексії, аналізу власного досвіду та інтеграції кращих педагогічних практик з урахуванням індивідуального стилю діяльності. Творча педагогічна діяльність має дослідницький характер: педагог не лише використовує досягнення науки, а й робить внесок у її розвиток, виявляючи закономірності освітнього процесу та прогнозуючи результати своєї роботи.

Творчий педагог характеризується високим рівнем мотивації, сформованістю креативних умінь, професійною компетентністю та здатністю до постійного самовдосконалення. Його діяльність ґрунтується на інтеграції предметних, психолого-педагогічних знань і практичних навичок, що забезпечують ефективну взаємодію з дітьми та розвиток їх творчого потенціалу.

Критеріями творчої педагогічної діяльності виступають: здатність до розроблення інноваційних підходів у навчанні й вихованні; модернізація змісту та технологій освітнього процесу; варіативне використання знань і досвіду; уміння бачити проблему в стандартній ситуації та знаходити альтернативні шляхи її розв'язання; здійснення науково обґрунтованого вибору педагогічних дій; рефлексія та узагальнення власного і колективного досвіду; володіння методами управління творчою діяльністю дітей; гнучкість у прийнятті рішень та здатність до оригінального проєктування освітнього процесу [7, с. 100].

Структурно творча педагогічна діяльність охоплює п'ять взаємопов'язаних підсистем за С. Сисоєвою: дидактичну, виховну, організаційно-управлінську, підсистему самовдосконалення та громадсько-педагогічну. Кожна з них відображає окремі аспекти професійної активності педагога – від організації навчального процесу до взаємодії з соціальним середовищем і власного професійного розвитку [7, с. 102].

Рівень сформованості творчої педагогічної діяльності визначається за чотирма ступенями: репродуктивним, раціоналізаторським, конструкторським і новаторським. Вони відображають поступовий перехід від використання готових методик до створення принципово нових педагогічних рішень, що відзначаються оригінальністю та високою ефективністю [7, с. 103].

Таким чином, творча педагогічна діяльність є складним, багаторівневим феноменом, що поєднує індивідуально-особистісні та діяльнісні характеристики й виступає ключовою умовою розвитку творчого потенціалу як педагога, так і дитини. Розгляд сутності та структури творчої діяльності дає підстави для глибшого аналізу її змістових характеристик у контексті особистісного розвитку та професійної підготовки педагога. У даному аспекті доцільно звернутися до конкретизації поняття творчої діяльності та її проявів у педагогічній практиці.

У науковому дискурсі творча діяльність інтерпретується як процес, результатом якого є створення нового, оригінального продукту, що відображає індивідуальні особливості, здібності та досвід особистості. Зокрема, Н. Кривошея визначає її як діяльність, унаслідок якої виникають нові результати, що мають суспільну значущість і водночас репрезентують індивідуальні нахили та потенціал дитини [6, с. 110].

Важливим аспектом розвитку творчої діяльності вихователя є її методичний супровід. За визначенням К. Волинець, він постає як цілісна система цілеспрямованих впливів, спрямованих на забезпечення ефективної взаємодії педагогів у реальних умовах освітнього процесу закладу дошкільної освіти [1, с. 105]. Такий підхід передбачає комплексне використання інноваційних форм і методів роботи, що сприяє розвитку творчих професійних здібностей вихователя, удосконаленню його практичних умінь і формуванню здатності до продуктивної командної взаємодії.

Реалізація структури творчого процесу безпосередньо пов’язана з проявом активності особистості. Аналіз наукових джерел свідчить, що активність виступає базовою характеристикою особистості, тоді як творча активність конкретизує її спрямованість на створення нового. Вона виявляється у стійкості пізнавальних інтересів, прагненні до опанування нових знань і способів діяльності, а також у здатності мобілізувати вольові зусилля для досягнення творчих результатів. У процесі розвитку творча активність трансформується у продуктивну діяльність і виступає її результатом.

Узагальнюючи підходи до визначення сутності творчості, зазначимо, що поняття «творчість» і «творча діяльність» у науковій літературі почасти розглядають як взаємопов’язані. Творчість трактується як специфічний вид діяльності, спрямований на створення нових матеріальних і духовних цінностей, що мають суспільне значення, і є невід’ємною складовою активного буття людини. Вона характеризується новизною, здатністю до вдосконалення та розвитком мислення, яке виходить за межі стандартних способів розв’язання завдань.

На думку Л. Загородньої та С. Тітаренко, творча діяльність вихователя ЗДО не може здійснюватися шаблонно, оскільки її компонентами є оригінальність, відхід від штампів, несподіванка, уміння діяти інтуїтивно згідно з обставинами. Творчому вихователю властиві педагогічна захопленість, чітке розуміння надзавдання педагогічної праці – виховання людини, спрямованої на оптимальні результати його вільного і щасливого розвитку, шанобливе ставлення до кожної дитини, віра в її сили. Педагогічна захопливість, на думку дослідниць, одна із найважливіших передумов педагогічної творчості [2, с. 67].

У даному контексті слушним є визначення Л. Зданевич, О. Курило та О. Попович, які розглядають творчість як діяльність, у процесі якої особистість реалізує власні здібності, створюючи нові знання, об’єкти та моделі поведінки, здійснюючи індивідуальні відкриття [4, с. 188]. Таким чином, творчість виступає не лише процесом, а й результатом продукування якісно нових, раніше невідомих цінностей.

В основу творчої діяльності педагога закладають творчий потенціал особистості. Згідно дослідження Л. Зданевич, М. Савченко, Н. Фроленкової та Т. Цегельник творчий потенціал

визначається, як внутрішнє джерело активності, що забезпечує здатність до саморозвитку в умовах професійної діяльності. Його формування відбувається у процесі оволодіння способами та механізмами їх реалізації, що забезпечує ефективність виконання педагогічних функцій. Водночас формування творчого потенціалу педагогів є складним і цілеспрямованим процесом, який передбачає не лише засвоєння професійних знань і вмінь, а й розвиток здатності до творчого розв'язання педагогічних завдань. У даному аспекті педагогічна діяльність розглядається як специфічний вид професійної активності, що потребує глибоких теоретичних знань, високого рівня організаторських здібностей та здатності до творчої реалізації освітнього процесу з урахуванням психологічних особливостей дитячого колективу, а також соціальних і сімейних умов розвитку дитини [3, с. 1019].

Таким чином, узагальнення теоретичних підходів до розуміння творчої діяльності дозволяє розглядати її як ключовий чинник професійного становлення педагога та розвитку творчого потенціалу дітей, що забезпечує ефективність освітнього процесу в закладах дошкільної освіти. Тому, творча педагогічна діяльність вихователя закладу дошкільної освіти – специфічний вид професійної діяльності, що вимагає: ґрунтовних психолого-педагогічних знань; високого рівня організаторських здібностей; здатності до творчого проєктування освітнього процесу; урахування індивідуально-психологічних особливостей дітей; врахування соціальних і сімейних умов розвитку дитини.

У межах концептуально-структурного підходу така діяльність розглядається як система, що інтегрує різні компоненти професійної активності педагога та забезпечує цілісний розвиток особистості дитини. Отже, творча діяльність вихователя закладу дошкільної освіти є складним, багаторівневим феноменом, що поєднує процесуальні та результативні характеристики, особистісні якості та професійні вміння. Її ефективність визначається рівнем сформованості творчої активності, наявністю методичного супроводу та здатністю педагога до саморозвитку і професійної рефлексії. У межах концептуально-структурного підходу вона виступає ключовою умовою розвитку творчого потенціалу як самого вихователя, так і дітей дошкільного віку.

Список використаних джерел

1. Волинець К. І. Методичний супровід творчої діяльності вихователя в умовах закладу дошкільної освіти. *Інноваційна педагогіка*. Вип. 44. Т 1. 2022. С. 105-110. DOI https://doi.org/10.32843/26636085/2022/44/1.21
2. Загородня Л. П., Тітаренко С. А. Педагогічна майстерність вихователя дошкільного закладу. Суми: Університетська книга, 2025. 319 с.
3. Зданевич Л. В., Савченко М. С., Фроленкова Н. О., Цегельник Т. М. Підготовка майбутніх вихователів до розвитку творчості дітей дошкільного віку: компетентнісний і діяльнісний аспекти. *Наука і техніка сьогодні. (Серія «Педагогіка»).* № 13(54). 2025. С. 1013-1023. DOI https://doi.org/10.52058/2786-6025-2025-13(54)-1013-1023
4. Зданевич Л., Курило О., Попович О. Розвиток творчого потенціалу майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти у процесі професійної підготовки. *Інноваційна педагогіка*. Вип. 18. Т. 1. 2019. С. 187-190. DOI https://doi.org/10.32843/2663-6085-2019-18-1-39
5. Ільїна Н. М. Психологія мовлення: шляхи вдосконалення: навчальний посібник. Суми: Університетська книга, стереотип., 2025. 234 с.
6. Кривошея Н. Творча діяльність вихователя як чинник формування творчої особистості дошкільника. *Інноваційна педагогіка*. Вип. 12. Т 2. 2019. С. 110-113. DOI https://doi.org/10.32843/26636085.2019.12-2.24
7. Сисоєва С. О. Основи педагогічної творчості: підручник. Київ: Міленіум, 2006. 344 с.